

Energimuseet fejrer 40-års jubilæum – med en stolt fortid og en usikker fremtid

På en smuk augustdag i 1984, blev Energimuseet (dengang Elmuseet) officielt indviet med besøg af daværende energiminister Knud Enggaard. Det betyder, at vi på Energimuseet kan fejre museets 40-års jubilæum den 27. august 2024. Det har vi valgt at markere med denne lille artikel om museets historie.

Først og fremmest er den 27. august en vigtig mærkedag, der markerer museets officielle åbning, selvom museet først kunne invitere de første museumsgæster inden for et par uger senere. Men tankerne bag og grundstenen til det senere Elmuseet/Energimuseet havde været undervejs i årevis hos en flok pionerer, der drømte om at lave et elektricitetsmuseum i tilknytning til det gamle vandkraftværk ved Tange Sø.

Luftfoto med den senere opførte Hovedbygning, smukt placeret nær Gudenaacentralen.

Allerede i foråret 1981 havde forfatter og museumsleder Peter Seeberg besøgt Gudenaacentralen for sammen med daværende bestyrer, Børge Thorup, at tale om mulighederne for at anlægge et museum på værkets område. På dette tidspunkt havde kraftværket allerede produceret elektricitet til store dele af Jylland i mere end 80 år. Her kunne kommende museumsgæster således få indblik i både produktionen og distribution af elektricitet på et eksisterende vandkraftværk – og på værkets område var der plads til at bygge et museum op fra bunden. Både Gudenaacentralen, folk fra elbranchen og erhvervsrådet i Bjerringbro støttede op om forslaget, og et 13 mand stort arbejdsudvalg skulle komme med anbefalinger til, hvordan planerne kunne realiseres. Samme år diskuterede man også, hvad museet skulle hedde. Danmarks Energimuseum var favoritten i en rum tid, men man endte med navnet Danmarks Elmuseum – eller Elmuseet.

I en skrivelse til samtlige medlemmer af Danske Elværkers Forening, som opfordrede medlemmerne til at støtte oprettelsen af Elmuseet, stod der: *Hvert sekund døgnet rundt udnytter vi elektriciteten. Den er en selvfølge i vor dagligdag. Den har uden sidestykke på afgørende vis grebet ind i vore livsbetingelser – den er uundværlig.*

På den stiftende generalforsamling den 12. maj 1982 var en stor interessekreds samlet; elforsyningen, erhvervslivet og uddannelses- og forskningsinstitutioner fra hele landet. Ambitionerne for det kommende museum var høje.

Elmuseet skulle ikke være et lokalt fænomen, men derimod et landsdækkende museum, som skulle videreformidle elektricitetens betydning for både samfundets udvikling og det enkelte menneskes hverdag i fortid, nutid og fremtid – slet og ret at være stedet, hvor man kunne få en nuanceret forståelse for de historiske forudsætninger og blive i stand til at møde fremtidens udfordringer. *”Dette område er af så vital betydning, at det nødvendigvis skal have sit eget museum”*, sagde Peter Seeberg.

”Elmuseet - Museet for elektricitetens fysik, teknologi og kulturhistorie” blev endeligt indstiftet den 3.11.1982. I museets første bestyrelse sad;

- E.L. Jacobsen (administrerende direktør i Elsam)
- Freddy Andersen (Forbundsformand for Dansk El-Forbund),
- Søren Pedersen (Formanden for Gudenaacentralen),
- Børge Lindberg (Sekretariatsleder for El-Fagets Uddannelsesnævn),
- Aage Pedersen (Afdelingsleder for Danmarks Tekniske Højskole),
- Viggo Raaby (borgmester i Bjerringbro Kommune),
- Peter Seeberg.

Samtidig valgtes der et repræsentantskab på 60 personer fra den danske ”elverden”, som skulle støtte museets grundlæggelse og drift. Denne konstellation er ganske usædvanlig i den danske museumsbranche blandt statsanerkendte museer, da mange museer er kommunale eller statslige, og de selvejende museer som oftest har diverse støtteforeninger mere eller mindre løst tilknyttet til museet. At valget faldt på et repræsentantskab, der lignede det, som oftest findes i foreninger, aktieselskaber og lignende, vidner om museets tætte tilknytning til dansk virksomhedshistorie, de danske forsyningsvirksomheder og i særdeleshed den danske elbranche, som var med museet helt fra starten.

På den stiftende generalforsamling var repræsentantskabsmedlemmerne endda så ivrige efter at komme i gang med at indsamle genstande fra elbranchen til museet, at Torben Holm, som havde skrevet speciale om dansk elhistorie og allerede var blevet tilknyttet museet som fagperson, måtte bede repræsentanterne om at vente med at bringe genstande til museet før egentlige magasinfaciliteter og registreringsystemer var oprettet. Nok havde Gudenaacentralen stillet lokaler til rådighed, men for at indfri museets tårnhøje ambitioner, skulle der nødvendige faciliteter og forhold til. Og ikke mindst skaffes penge.

I løbet af 1982 og 1983 blev der ihærdigt arbejdet på at skaffe støtte til det kommende museum. Man forestillede sig, at museet skulle finansieres ved bidrag fra koncessionerede selskaber, private fonde og på længere sigt også fra det offentlige. En lang, lang række af danske virksomheder gav tidligt tilsagn om støtte til Elmuseet med både større og mindre beløb. Her var både nogle af de største forsyningselskaber i landet, hvoriblandt alle landsdele lige fra Nordsjælland, Fyn og Sønderjylland var repræsenteret, lokale firmaer og privatpersoner såvel som Energistyrelsen.

Gudenaacentralens ladebygning, som blev omdannet til udstillingsområde for museet. I dag indeholder bygningen udstillingen VIND.

I 1984 kunne Elmuseet således officielt indvies. At valget faldt på den 27. august skyldes, at netop denne dato er ganske særlig for den danske elhistorie, da det var denne dag i 1857, at det elektriske lys for første gang officielt blev introduceret i Danmark på Christiansborgs Slots ridebane, som blev oplyst af den nye teknologi. Da de første gæster kunne besøge museet et par uger senere, var museets udstillingsområde begrænset til ikke meget mere end en mindre udstilling i en trappeopgang i vandkraftværket, et enkelt lokale og en gammel staldbygning, der blev indrettet som udstillingsbygning. Med hjælp fra elforsyningen, elbranchen og private fonde blev det med tiden muligt at udbygge museet. I 1989 fik museet en stor montagehal foræret, der havde været brugt til opbygningen af Tjæreborgmøllen ved Esbjerg. Hallen blev rejst på museet, og herved blev udstillingsarealet betragteligt udvidet. I den rå hal, navngivet Elektricitetens Hus, kunne hundredvis af museets små og store genstande finde plads - lige fra dampmaskiner fra industrialiseringens spæde dage til moderne kommunikationsudstyr, svejserobotter og regnemaskiner.

Elektricitetens Hus med den store dampmaskine fra 1895 i hjertet af bygningen.

Med indvielsen af museets nye Hovedbygning udvidedes museet igen betragteligt i 1994. Nu flyttede museets billetsalg og café ind i den nye smukke rødstensbygning tegnet af arkitekten Claus Bondrup, og den store Ørstedsal skulle fungere som særudstillings- og særarrangementslokale. Da museets

administration samtidig flyttede ind i den nyopførte bygning, opstod muligheden for at indrette 3 historiske frilandshuse på museets område, hvor gæsterne i interiørudstillingerne kunne opleve, hvor meget elektriciteten og ikke mindst hjemmenes mange elektriske apparater havde revolutioneret danskernes hverdag i løbet af 1900-tallet. Det store byggeri blev bl.a. støttet økonomisk af en lang række sponsorer, og igen var elforsyningen – især ELSAM og Elkraft - i front blandt støtterne.

I løbet af årene har mange sponsorer bidraget til museets udvikling. Det gælder ikke mindst for flere af museets mest ikoniske genstande. Det gælder blandt andet museets Van de Graaff-generator, som blev bygget af danske videnskabsmænd i 1950´erne og brugt i adskillige år til videnskabelige forsøg. Forsøgene førte til, at Niels Bohrs søn, fysikeren Aage Bohr, sammen med kollegaen Ben Mottelson, kunne bekræfte en ny og epokegørende teori om atomkernernes opbygning, som de i 1975 vandt Nobelprisen for. Van de Graaff-generatoren blev senere opstillet i Energimuseets nye højspændingstårn, Bohr Tårnet, hvor den i mange år henrykkede museets gæster med sine imponerende gnister og inspirerede til en visuel forståelse af energiens fysik.

For at kunne bevare denne unikke og betydningsfulde genstand bruges museets store Teslaspole i stedet til spektakulære forsøg for museets gæster i dag. Støtten til museets udstillinger og samling gælder ikke mindst de tre historiske vindmøller, som er opført på museets område. Blandt disse er den verdensberømte Gedsermølle fra 1957, hvis banebrydende teknologi fastlagde dansk vindmølledesign og lagde grunden for det senere danske vindmølleeventyr. Med donationen af en Riisagermølle kunne museet desuden udstille og fortælle den fantastiske historie om vindmøllepioneren Christian Riisager og hans vindmøller, der blev bygget efter oliekrisen i 1970´erne. Og ikke mindst kunne museet endelig fejre rejsningen af den store Vindebymølle i 2023 – den sidste eksisterende mølle fra verdens første havvindmøllepark, som blev opstillet ud for Lolland i 1991, og som cementerede Danmarks rolle som en af verdens førende vindmøllenationer. Alle 3 møller er ikke blot megaobjekter på museets område, men også mastodonter på hver deres måde i den danske vindmøllehistorie.

Rejsningen af Vindebymøllen 2023.

I 2002 opnåede museet statsanerkendelse. Hermed fik museet nu et årligt statstilskud, der ikke blot forbedrede museets økonomi, men også betød at unge under 18 kunne besøge museet gratis fra 2006. Med den nye titel fulgte en kvalitetsstempling, da godkendelsen af en sådan ansøgning indeholder en lang række krav om kvalitetsforbedringer af museumsdriften og det museale virke. Det var en stærk bekræftelse af, at de bestræbelser, som pionererne bag museet havde gjort sig for at skabe et museum for bevaringen og formidlingen af elsektorens historie, i sandhed havde været visionære og relevant. Ikke blot for museets gæster men også den danske kulturarv. Denne anerkendelse af museets samling blev bekræftet mere end 20 år senere, da Energimuseet i et længe ventet museumsreformsudspil blev placeret i kategori 3 ud af 5, der forventes at udløse en nær ved fordobling af museets statslige tilskud. Til grund for den fine indplacering lægges der netop vægt på museets nationale ansvarsområde inden for energi- og den grønne omstilling og ikke mindst museets unikke samling, som vurderes at have national betydning som kulturarv.

En anden ting, som Elmuseet og senere Energimuseet, også ofte høster stor anerkendelse for, er museets formidling. Det gælder både kurateringen og iscenesættelsen af den store samling, museets vigtige bidrag til forskningen inden for en lang række emner inden for museets ansvarsområder, og ikke mindst den undervisning, der gennem alle årene er blevet prioriteret højt. Fra museets første år har der været ansat dygtige didaktikere, som med forskellige specialer har formidlet energiens historie og elektricitetens fysik og har gjort komplekse emner spændende og relevante for grupper og elever i alle aldre gennem engagerende aktiviteter, forsøg og en stor formidlingslyst.

Undervisningsforløb hvor der programmeres LEGO-robotter til at hente vindmøller på havet.

I dette forløb arbejder eleverne sammen i grupper om at programmere LEGO-robotter til at hente vindmøller, sætte dem på nye forbedrede placeringer, samt kontrollere at møllerne står rigtigt. Eleverne arbejder med naturvidenskabelig metode, når de arbejder systematisk med denne konkrete problemstilling.

I 2010'erne begyndte tankerne at kredse om at modernisere museet. Da museet som beskrevet var blevet udvidet gradvist, når midler fra fonde og el- og energiforsyningsbranchen var opnået, bar det efterhånden præg af en vis knopskydning. Museet fordelte sig på 8 forskellige udstillingsbygninger af forskellige størrelser, mange af ældre dato. Moderniseringstankerne kulminerede foreløbigt med deltagelsen i konkurrencen om at skabe et turistmæssigt flagskibsprojekt i Region Midtjylland i 2011. Elmuseet blev, som én blandt fem, inviteret med i konkurrencen og museets projekt blev døbt "World of Energy" i 2011. Museet vandt ikke konkurrencen, det gjorde projektet, Naturkraft, som blev realiseret i 2021. I forlængelse af arbejdet med "World of Energy" ændrede Elmuseet navn til Energimuseet i 2011. Skiftet fra el til energi afspejledes i de mange tidligere sponsorer og samarbejdspartneres egne transformationer fra elselskaber til energi- og forsyningselskaber, og museets sigte var nu at formidle energiens historie og den samlede energi- og forsyningshistorie og

ikke "blot" elhistorien. Senere omdannedes moderniseringsprojektet over i nye baner i slutningen af 2010'erne. I 2021 blev "Fonden for Nyt Energimuseum" oprettet, der med et nyt transformationsprojekt som mål, skulle føre museet op til både nutidens og fremtidens museumsstandarder og være fyrtårn inden for bæredygtigt museumsbyggeri med et banebrydende prospekt med et cirkulært økonomisk design. Denne udvikling fik dog en brat ende kun et par måneder efter, at prospektet var færdigkrevet, og kontakten til de første fonde var etableret i bestræbelserne på at skaffe midler til den store transformation af museet. Museet mistede nemlig en mangeårig sponsor i Energinet.

Siden museets grundlæggelse har Bjerringbro Kommune, Viborg Amt, og efter kommunalreformen Viborg Kommune, støttet museets økonomisk. Fra 1987 gav de store el-selskaber Elsam og Elkraft museet et fast årligt sponsorat, der var med til at støtte museets drift og vækst. Med liberaliseringen af elforsyningen omkring årtusindeskiftet blev Energinet den nye hovedsponsor. I nær ved 20 år modtog museet fast dette sponsorat indtil 2022, hvor Energinet ophørte med at udbetale sponsoratet, da midlerne ikke længere måtte tages fra eltarifferne, og i stedet skulle komme fra Energinets overskud. For finansårene 2023 og 2024 lykkedes det Energimuseet at opnå driftstilskud fra staten. Det betyder, at museet godt nok kan fejre sit 40-års jubilæum, men at det samtidigt går en meget usikker fremtid i møde. For 40 år siden, var der efter hårdt arbejde og en ukuelig vilje for at skabe museet, masser af fremtidsoptimisme. Som Peter Seeberg udtalte i 1982: *vi vil se det museum færdigt, mens vi lever*. Vi håber på at kunne genskabe fremtidsoptimismen for museet, hvis en stabil driftssituation kan sikres, og vi kan se frem imod næstkommende jubilæum.

Energimuseets Hovedbygning.

Kilder:

Div. Mødereferater, nyhedsbreve, årsskrifter mv. 1982-2023, Energimuseet

Thorndahl, Jytte: "Elmuseet i 25 år", 2009